

KATARZYNA KAMIŃSKA

PERSONALIZM EKONOMICZNY A SPOŁECZNA GOSPODARKA RYNKOWA – STUDIUM PORÓWNAWCZE

Streszczenie: Społeczna gospodarka rynkowa stanowi konstytucyjną podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej, a także fundament ładu Unii Europejskiej. Powoduje to konieczność wypracowania na gruncie teoretycznym kształtu tego modelu, aby był on dostosowany do realiów gospodarczych zarówno polskich, jak i europejskich. W literaturze przedmiotu pojawiają się postulaty wskazujące na zasadność wykorzystania do tego celu na gruncie polskim założeń personalizmu ekonomicznego.

Treść artykułu dotyczy porównania na płaszczyźnie teoretycznej obu doktryn i próby odpowiedzi na pytanie o możliwość ich połączenia na gruncie polityki gospodarczej. Do analizy wykorzystano metodę komparatystyki ekonomicznej.

Obszarem wspólnym obu doktryn jest wizja człowieka inspirowana filozofią chrześcijańską. Stanowi ona centralny punkt odniesienia w rozważaniu społeczno-ekonomicznych aspektów ludzkiego życia. Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej u swoich podstaw stwarza dogodne warunki dla ludzkiego rozwoju i w ten sposób może przyczynić się do realizacji założeń personalizmu ekonomicznego. Ważną kwestią pozostaje jednak rozwijanie fundamentów personalizmu ekonomicznego od strony teorii ekonomii tak, by jego zalecenia w zakresie polityki gospodarczej odpowiadały wymogom współczesnej gospodarki.

Słowa kluczowe: ordoliberalizm, społeczna gospodarka rynkowa, personalizm ekonomiczny, katolicka nauka społeczna, szkoła austriacka.

1. WSTĘP

Pojawienie się kryzysu finansowego 2008/2009 wznowiło w naukach ekonomicznych dyskusję dotyczącą problemu prawidłowych relacji pomiędzy państwem a rynkiem w kontekście etycznym oraz próby poszukiwania lepszych rozwiązań społeczno-ekonomicznych. We wcześniejszych latach kwestie te były poruszane, ale nie przywiązywano do nich zbyt wielkiej wagi. Ekonomia głównego nurtu

abstrahowała od etycznego kontekstu, czy ocen wartościujących¹. Nie podejmowała w związku z tym etycznej refleksji nad społeczno-ekonomicznymi aspektami życia człowieka. Idee odmienne, jakie pojawiały się w alternatywnych nurtach ekonomii, uznawano za heterodoksyjne i nie brano ich pod uwagę. W prowadzonych analizach nie uwzględniano zatem, w szerszym kontekście aspektów społecznych, a więc orientacji na takie wartości, jak: wolność, odpowiedzialność i sprawiedliwość społeczna, które stanowią istotny element europejskiego światopoglądu kulturowego².

W nurcie ekonomii heterodoksyjnej, w kontekście polskiej gospodarki, na szczególną uwagę zasługują dwa kierunki: personalizm ekonomiczny oraz doktryna społecznej gospodarki rynkowej³. Najważniejszym intelektualnym prekursorem personalizmu ekonomicznego był Karol Wojtyła⁴. Jego nauki stanowiły inspirację dla myślicieli dostrzegających potrzebę nowej teorii, która ułatwiłaby dialog między ekonomistami i teologami. Natomiast społeczna gospodarka rynkowa stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Zapis w artykule 20

¹ Wielu badaczy na początku XX wieku wyrażało pogląd, że ekonomię powinno uprawiać się jedynie w nurcie pozytywnym, a więc w duchu weberowskiej doktryny wolnej od wartości nauki społecznej, por. M. Blaug, *Metodologia ekonomii*, PWN, Warszawa 1995, s. 181–195. Więcej na temat roli etyki w ekonomii, patrz szerzej: K. Kamińska, *Etyka w ekonomii a globalny kryzys gospodarczy*, „Equilibrium” 2010, nr 1 (4), ss. 105–116.

² W skali mikroekonomicznej przykładem takich koncepcji jest ruch Focolari z ekonomią komunii, Fair Trade, Economia Solidaria, a w skali makro – projekt ekonomii obywatelskiej, na ten temat patrz szerzej: W. Grassl, *Ekonomia obywatelska*, „Pressje. Teka XXIX Klubu Jagiellońskiego”, Kraków 2012, s. 58 i dalsze oraz M. Kędziński, *Ekonomia trynitarna*, „Pressje. Teka XXIX Klubu Jagiellońskiego”, Kraków 2012, s. 34 i dalsze.

³ Związana z wyrosłą na gruncie niemieckiej myśli ekonomiczno-prawnej XX wieku doktryną ordoliberalną.

⁴ Kolejnym prekursorem jest amerykański filozof, teolog i ekonomista – Michael Novak. W swoich pracach stara się łączyć ideologię liberalnego kapitalizmu z uznaniem idei społeczności w różnych formach. Ponadto, przy próbie reinterpretacji liberalizmu zauważa potrzebę etyki oraz religii. Innym ojcem personalizmu ekonomicznego jest włoski polityk i filozof Rocco Buttiglione, który uważa, że katolicka nauka społeczna ma odpowiednią podstawę antropologiczną, ale potrzebuje ona wejść w dialog z jakąś szkołą ekonomiczną. Jego wybór padł na szkołę austriacką i jej osiągnięcia. Według G. Gronbanchera, Buttiglione w szkole austriackiej odnalazł ekonomię, która odrzuca pozytywizm, opracowuje filozoficzne podstawy ekonomii, unika nadmiernej ekonometrii, a co najważniejsze, proponuje teorię wartości ekonomicznej, którą można pogodzić z etyką chrześcijańską. Trzecim ojcem personalizmu ekonomicznego jest instytucja o nazwie *The Acton Institute for the Study of Religion and Liberty*, która powstała w celu promowania wolnego, budowanego na cnotach społeczeństwa. Społeczeństwo to powinno charakteryzować się indywidualną wolnością i być oparte na wartościach. Wizja tego społeczeństwa kształtowana jest przez instytut Actona, który organizuje seminaria, praktyki oraz wydaje publikacje książkowe, monografie i periodyki. Założycielami tej instytucji byli Kris Mauren i ks. Robert Sirico. Pod koniec lat 80. XX wieku dostrzegli oni korzyści płynące z syntezy ekonomii wolnorynkowej z katolicką nauką społeczną, co umożliwiło utworzenie Centrum Personalizmu Ekonomicznego, zob. P. Urgacz, *Personalizm ekonomiczny i jego zasady w ujęciu G.M.A. Gronbanchera*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2008, vol. 11 nr 1, s. 87–89; G.M.A. Gronbacher, *Personalizm ekonomiczny*, Instytut Liberalno-Konserwatywny, Lublin 1999, s. 54 oraz G.M.A. Gronbacher, *The need for economic personalism*, „The Journal of Market & Morality” 1998, no. 1, s. 1–34.

Konstytucji RP brzmi – *Spoleczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej*⁵. Model ten stał się również dominującym modelem ładu gospodarczego na poziomie zjednoczonej Europy⁶.

Celem artykułu jest wykazanie punktów wspólnych i różnic w obu doktrynach po to, by spróbować odpowiedzieć na pytanie dotyczące możliwości wykorzystania na płaszczyźnie teoretycznej zasad społecznej gospodarki rynkowej i personalizmu ekonomicznego do budowy polskiej odmiany społecznej gospodarki rynkowej⁷.

2. PERSONALIZM EKONOMICZNY I JEGO ZASADY

Personalizm ekonomiczny powstał około 1991 roku w USA i można traktować go jako odpowiedź na treść encykliki Jana Pawła II – *Centesimus annus*. Jego czołowym przedstawicielem jest dr Gregory Gronbacher z *The Acton Institute for the Study of Religion and Liberty*.

Kierunek ten od strony filozoficznej stanowi nawiązanie do, wypracowanej w Polsce przez Karola Wojtyłę i jego uczniów, koncepcji personalizmu⁸. Tym, co łączyło ową grupę, była wykorzystywana przez nich filozoficzna metodologia realistycznej fenomenologii⁹. Wojtyła następująco ujmuje normę i zasadę personalistyczną: *Norma ta jako zasada o treści negatywnej stwierdza, że osoba jest takim dobrem, z którym nie godzi się używanie, które nie może być traktowane jako przedmiot użycia i w tej formie jako środek do celu. W parze z tym idzie treść pozytywna normy personalistycznej: osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość. I tę właśnie pozytywną treść normy personalistycznej eksponuje przykazanie miłości*¹⁰. Fundamentalne założenie

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r., Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483.

⁶ Art. 3 (3) Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) wyraźnie wskazuje, że: *Unia ustanawia rynek wewnętrzny. Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności, zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego*, traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 310, Tom 47, 16 grudnia 2004.

⁷ Takie pytanie stawia Jerzy Wawro w swojej książce pt. *Spoleczna gospodarka rynkowa – recepta na kryzys*, Wydawnictwo „Galicea”, Jarosław-Rzeszów 2012.

⁸ Polski personalizm powstawał w okresie, gdy Wojtyła był wykładowcą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Koncepcja ta stanowiła opracowanie różnych i wzajemnie dopełniających się intuicji dotyczących ludzkiej natury, a także nawiązywała do innych odmian personalizmu. Do klasycznych myślicieli głoszących i broniących godność osoby ludzkiej można zaliczyć m.in.: Emanuela Mouniera, Maxa Schelera, Jacquesa Maritaina, por. G. M.A. Gronbacher, dz. cyt., s. 20.

⁹ Podejście to zapoczątkowane zostało w latach 20. ubiegłego stulecia przez filozofa niemieckiego – Edmunda Husserla i rozwijane przez jego pierwszych uczniów – Adolfa Reinacha, Edytę Stein, Maxa Schelera, Romana Ingardena oraz Dietricha von Hildebrand.

¹⁰ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982, s. 42.

podejścia personalistycznego stanowi zatem, że wartość człowieka jako osoby jest podstawą powinności etycznej. Każdemu człowiekowi jest należąca afirmacja ze strony innej osoby¹¹. Podejście personalistyczne wynika z przekonania, że człowiek jest bytem ontologicznie wyższym od całej stworzonej rzeczywistości. Oznacza to, że osoba ludzka nigdy nie powinna być traktowana jako środek do celu, lecz zawsze jako cel sam w sobie. Zastosowanie tej zasady do każdej sytuacji życia rodzi solidarność, a więc taką sytuację społeczną, w której każdy ma prawo do pełnego uczestnictwa w życiu politycznym, ekonomicznym i kulturalnym. Gronbacher zauważa, że owo uczestnictwo umacnia człowieka i pozwala jednostce na rozwój¹².

Drugim ogniwem personalizmu ekonomicznego jest ekonomia wolnorynkowa. Gronbacher wskazuje tu na trzy szkoły, które należą do tego nurtu: Szkołę Austriacką, Szkołę Chicagowską i Szkołę Wyboru Publicznego. Personalizm ekonomiczny odwołuje się również do wielkiego dzieła ordoliberalnego ekonomisty Wilhelma Roepkego *The Humane Economy*¹³. Największe jednak zainteresowanie Gronbachera budzą dokonania Szkoły Austriackiej¹⁴. Wybór akurat tego nurtu podyktowany został wspólnymi elementami zarówno personalizmu, jak i ekonomii wolnorynkowej – wolnością człowieka, jego autonomią, uczestnictwem, jego prawami osobowymi i działalnością. Ten sposób myślenia odnajdujemy w pracy pt. *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii* autorstwa Ludwiga von Misesa – jednego z najwybitniejszych przedstawicieli nurtu austriackiego. *Ekonomia, jak pisze Mises, nie zajmuje się rzeczami i konkretnymi obiektami materialnymi, lecz ludźmi, ich zamysłami i działaniami. Dobra, towary i bogactwo oraz wszystkie inne pojęcia związane z działalnością człowieka nie są elementami przyrody, lecz należą do sfery zamysłu i działania. Ten, kto chce je badać, nie powinien ich szukać w świecie zewnętrznym, lecz musi je umieścić w kontekście zamysłu działającego człowieka*¹⁵.

Ekonomia wolnorynkowa, oprócz wolności i prawa do posiadania własności, uznaje, że każdy ma prawo do inicjatywy i wykorzystania swoich talentów. Twórcze spożytkowanie środowiska dla swojego dobra powoduje, że praca ludzka staje się niezbywalnym aspektem ludzkiego życia. Rynek nie jest rzeczywistością abstrakcyjną, ale składa się z konkretnych osób, których wady i słabości się na nim ujawniają. Stąd Gronbacher zauważa, że moralne zdrowie rynku zależy od ogólnego moralnego zdrowia kultury, w ramach której on funkcjonuje¹⁶. Personalisci, podobnie jak zwolennicy ekonomii wolnorynkowej, są przeciwni interwencji państwa w gospodarkę. Choć niekiedy interwencje te mogą być dobre, to ich wynikiem jest zakłócenie rynku wskutek ograniczenia ludzkiej wolności i spontanicznego

¹¹ Zob. J. Zabielski, *Personalizm jako imperatyw wartościowania człowieka*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2014, tom XIII/1, s. 125 i dalsze.

¹² Zob. tamże, s. 27–28 oraz P. Urgacz, dz. cyt., s. 90.

¹³ Zob. G. M.A. Gronbacher, dz. cyt., s. 12.

¹⁴ Tamże, s. 30.

¹⁵ L. von Mises, *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007, s. 78.

¹⁶ Zob. G. M.A. Gronbacher, dz. cyt., ss. 31–33.

rozwoju¹⁷. Rola państwa w gospodarce powinna, zdaniem Gronbachera, zostać ograniczona do tworzenia bardzo dobrych ram prawnych i instytucji politycznych zgodnie współpracujących z instytucjami rynkowymi. W miejsce ograniczeń rynku ze strony państwa zaleca on stosowanie ograniczeń moralnych. Są to takie środki perswazji, które nie odwołują się do przymusu i wzmacniają postawy ludzkie stojące w zgodzie z prawdą o osobie. Drogą do zmiany zachowania się jednostek na rynku jest dla personalistów ekonomicznych twórcze posługiwanie się instytucjami kulturalnymi i moralnymi wolnych społeczeństw. Nauczanie moralne dokonywać się powinno najpierw w rodzinie i Kościele. Dalej w instytucjach edukacyjnych, a także w samoorganizujących się strukturach społeczności lokalnych¹⁸. *Kultura, która wzmacnia postawy służby dla innych, krytycznej samooceny, samokontroli i wolności skierowanej ku jakiejś rzeczywistości transcendentnej*, zdaniem Gronbachera, *nie będzie odwoływać się do przymusu politycznego w celu zapewnienia porządku i bezpieczeństwa. Dlatego, jak stwierdza, moralnie zdrowa kultura będzie sprzyjać moralnie zdrowemu rynkowi*¹⁹.

G. Gronbacher łącząc personalizm z ekonomią wolnorynkową formułuje ogólne zasady i zaleca ich odniesienie do „konkretnych sytuacji i problemów”²⁰:

A. Prymat osoby ludzkiej: ekonomia i godność człowieka

Osoba ludzka jest centrum życia gospodarczego. Jak pisze Gronbacher, proces gospodarczy *rozpoczyna się od ludzkiego wyboru, a rzeczywistość ludzkich wyborów stanowi punkt przecięcia ekonomii i moralności. Gospodarka istnieje dla osoby, a nie osoba dla gospodarki. Nie można jej pojmować jako abstrakcyjnego bytu złożonego z mechanicznych tworów, do których społeczeństwo musi się dostosować. System gospodarczy musi pozostawać w zgodzie z ludzką naturą, a nie odwrotnie*²¹. Nieodzownym staje się zatem poddawanie ocenie moralnej całego życia gospodarczego. Wybory i instytucje gospodarcze powinny być poddawane ocenie pod kątem tego, czy ochraniają godność każdego człowieka. Personalisci ekonomiczni postulują tworzenie takich struktur gospodarczych, które stoją na straży tej godności²².

B. Kapitał ludzki: stworzenie i twórczość

Osoba ludzka jest pierwszym i największym dobrem ekonomicznym, które realizuje się w działaniu. Aby w pełni wykorzystać potencjał ludzki istnieje konieczność nieustannego poszukiwania nowych, konstruktywnych dróg kształcenia i szkolenia ludzkich jednostek. Potrzeba ta współcześnie nabiera nowego znaczenia, gdyż wraz ze wzrostem i stosowaniem nowych technologii znaczenie ludzkiej

¹⁷ Tamże, s. 34.

¹⁸ Tamże, s. 35.

¹⁹ Tamże, ss. 35–36.

²⁰ Tamże, s. 56.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 56.

wiedzy i kreatywności staje się jeszcze bardziej oczywiste²³. Podejmowane przez ludzi inicjatywy, twórczość i inwestycje wywierają realny wpływ na potencjał gospodarczy, życie wspólnotowe i sprawiedliwość społeczną.

C. Godność ludzkiej pracy: powołanie do przedsiębiorczości

Nadanie znaczenia kapitałowi ludzkiemu prowadzi do uznania godności pracy ludzkiej. Praca może być pojmowana jako część powołania człowieka. Każdy jest również powołany do przedsiębiorczości – *do twórczego wytwarzania dóbr i samorealizacji*²⁴. Istotne jest przy tym zrozumienie kontekstu społecznego tego procesu. Gronbacher uważa, że ludzka wytwórczość realizowana dla dobra wspólnego jest wynikiem akceptacji fundamentalnego powołania do przedsiębiorczości, tj. twórczego wykorzystania kapitału ludzkiego²⁵.

D. Integralny rozwój człowieka: wytwórczość i personalizm

Działalność wytwórcza wraz z jej rezultatami powinna zostać podporządkowana celom ludzkim. Istotną kwestią staje się znalezienie sposobu na stymulowanie wolnego ludzkiego działania wytwórczego stosunku do tych jednostek, które z powodu choroby, wieku czy kalectwa są wyłączeni z pełnego uczestnictwa w procesie produkcyjnym. Personalizm ekonomiczny dostrzega, że rozwój gospodarczy stanowi jedynie integralną część rozwoju człowieka. Wzrost gospodarczy według Gronbachera *musi być motorem rozwoju społecznego, dostarczając części środków potrzebnych do polepszenia edukacji, ogólnych standardów życia i działalności kulturalnej*²⁶. Centrum życia społecznego w personalizmie ekonomicznym nie jest konsumpcja i produkcja, ale umacnianie godności każdej jednostki, kreatywności i zdolności do odpowiadania na właściwe każdemu osobowe powołanie²⁷.

E. Uczestnictwo

Personalizm ekonomiczny uznaje prawo każdego człowieka do uczestnictwa rozumianego jako prawo do inicjatywy gospodarczej, do twórczej pracy, sprawiedliwej zapłaty i zabezpieczeń, do godnych warunków pracy oraz do wolnego zrzeszania się. Uczestnictwo polega na tym, aby ludzie współdziałali ze sobą respektując i uznając godność każdej osoby, również tej, która dotknięta została ubóstwem²⁸.

F. Ekonomiczne dobro wspólne: pomocniczość

Zasada pomocniczości, której korzenie sięgają tradycji prawa naturalnego i katolickiej nauki społecznej, w jasny sposób wytycza granice dla słusznych powinności państwa i nakłada obowiązki na instytucje niższego rzędu (np. wspólnota lokalna, rodzina, Kościół czy jednostka na jednostkę) zobowiązując je do wypeł-

²³ Tamże, ss. 56–57.

²⁴ Tamże, s. 57.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże, s. 58.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże, ss. 58–60.

niania pewnych funkcji moralnych i praktycznych, ważnych dla funkcjonowania wolnego społeczeństwa. Gronbacher uważa, że rynek *jako instytucja społeczna zasługuje na znaczny stopień ochrony przed nieuzasadnionymi ingerencjami. Jest tak zwłaszcza z uwagi na to, że struktury polityczne mają pokusę ingerowania w działalność rynkową. Jeśli rynek ma funkcjonować prawidłowo – wytwarzając konieczne dobra i usługi dla zaspokojenia ludzkich potrzeb i życzeń – to potrzebuje on swobody działania bez nieuzasadnionych ingerencji. Tylko respektując zasadę pomocniczości możemy mieć nadzieję na osiągnięcie jakiegoś stopnia ekonomicznego dobra wspólnego*²⁹.

G. Ograniczenia rynku

Wolny rynek jest częścią wolnego społeczeństwa. Według personalistów ekonomicznych istnieje wiele aspektów życia człowieka, które nie znajdują bezpośredniego wyrazu w rachunku ekonomicznym, jak chociażby miłość do Boga, miłość rodzinna, miłosierdzie czy zachowanie tożsamości moralnej. Rynek jest zatem instytucją ograniczoną nie tylko ze względu na swoje funkcje, ale również na wady i słabości osób go tworzących³⁰. *Aby funkcjonować właściwie, rynek powinien być zawsze otwarty na wpływ instytucji moralnych i kulturowych, w ramach których istnieje*³¹.

H. Preferencyjna opcja na rzecz ubogich: solidarność i sprawiedliwość społeczna

Moralnym obowiązkiem społeczeństwa jest troska o ubogich i słabych. Najważniejszą instytucją dbającą o ubogich powinien być, według Gronbachera, Kościół. Chrześcijanie mają moralny obowiązek, w imię solidarności, pomagać potrzebującym. Zadaniem rządu jest natomiast zapewnienie dotrzymywania kontraktów, ochrona przed nieuprawnionymi ingerencjami, ochrona osób i własności oraz tworzenie struktur prawnych wspomagających wytwarzanie bogactwa³².

3. WIZJA OSOBY LUDZKIEJ I PAŃSTWA W SPOŁECZNEJ GOSPODARCE RYNKOWEJ

Społeczna gospodarka rynkowa to nazwa modelu gospodarczego, który kojarzony bywa zwykle z powojennym zachodnioniemieckim cudem gospodarczym. Najpełniejszą swoją realizację znalazł on w latach 1948–1966, gdy jedną z czołowych postaci sceny politycznej RFN był Ludwig Erhard³³.

Społeczna gospodarka rynkowa nie jest precyzyjnie określonym systemem teoretycznym, ale zbiorem pewnych idei społeczno-politycznych dla wolnego

²⁹ Tamże, s. 61.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 62.

³³ W latach 1948–1966 Erhard był ministrem gospodarki, a następnie został kanclerzem RFN.

i sprawiedliwego pod względem socjalnym społeczeństwa, a także ogólnymi zasadami polityki gospodarczej³⁴.

Pierwszą definicję społecznej gospodarki rynkowej przypisuje się Alfredowi Müllerowi-Armackowi – bliskiemu współpracownikowi Erharda, który uważał, że *sens społecznej gospodarki rynkowej polega na połączeniu zasady wolności na rynku z zasadą równości społecznej*³⁵.

Inspiracją dla powstania tego modelu była ordoliberalna szkoła ekonomiczno-prawnicza. Miała ona dwa źródła powstania³⁶ – z jednej strony wiązała się z pracami takich ekonomistów, jak Aleksander Rüstow i Wilhelm Röpke, z drugiej zaś z dorobkiem tzw. „szkoły fryburskiej” skupionej wokół Waltera Euckena.

Ordoliberalizm prezentuje podejście indywidualistyczne, w wielu miejscach zbieżne z filozofią arystotelesowską, które uznaje prymat jednostek ludzkich wobec społeczeństwa i odrzuca założenie o ich identycznym zachowaniu. Koncepcja ta dotyczy również teorii działania społecznego. Normatywny charakter tego nurtu jest w mniejszym stopniu zorientowany na jednostkowe działanie zgodne z normami etycznymi, a bardziej skierowany na umocowanie społecznych przesłanek w ramach określonego porządku. W ordoliberalizmie chodzi o powiązanie efektywności ekonomicznej z ogólnymi przesłankami społecznymi. *Dlatego jedno z wielkich zadań polega na tym, aby dać tej nowej uprzemysłowanej gospodarce o szeroko rozwiniętym podziale pracy funkcjonujący i godny człowieka porządek gospodarczy, który będzie miał trwały charakter*³⁷. Eucken podkreślał bezwzględną konieczność istnienia wolności ludzkiej i – podobnie jak Immanuel Kant – nadawał wolności moralną wartość. Dla niego jedynie wolny człowiek może wyrażać swoją wolę, a poprzez obserwację i samodzielne myślenie zbliżyć się do poznania prawdy i dokonywać wyborów³⁸.

Na gruncie doktryny ordoliberalnej ekonomia i filozofia są ze sobą ściśle powiązane i przenikają się wzajemnie, co nie pozostaje bez wpływu na kształt koncepcji społecznych i politycznych. Podstawową przesłanką ordoliberalizmu jest wolność i odpowiedzialność jednostek ludzkich, a więc jeden z ważnych problemów, jakimi zajmuje się w pierwszej kolejności filozofia. Natomiast punktem wyjścia do rozważania ordoliberalizmu jako doktryny jest ład w aspekcie ekonomicznym, społecznym i politycznym. Ład ten pochodzi od porządku naturalnego stworzonego przez Boga, w którym niepodważalną zasadę stanowiła ochrona własności

³⁴ Tematyka ta poruszana jest szerzej [w:] P. Pysz, *Spoleczna gospodarka rynkowa. Ordoliberalna koncepcja polityki gospodarczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

³⁵ Zob. A. Müller-Armack, *Soziale Marktwirtschaft*, [w:] Handwörterbuch der Sozialwissenschaften, T. IX, Fischer Verlag, Stuttgart-Göttingen 1956, s. 390.

³⁶ Na ten temat patrz szerzej: Ch. Blumenberg-Lampe, *Der Weg in die Soziale Marktwirtschaft*, Klett-Cotta, Stuttgart 1986 i H. Lampert, *Porządek gospodarczy i społeczny w RFN*, „Kontrast” Wydawnictwo Fundacji Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1993, s. 61.

³⁷ Zob. W. Eucken, *Die Grundlagen der Nationalökonomie*, 9. Auflage, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg-New York-London-Paris-Tokyo-Hong Kong 1989, s. 240.

³⁸ Zob. W. Eucken, *Die Grundsätze der Wirtschaftspolitik*, Mohr Siebeck, Tübingen 2004, s. 176.

prywatnej i wolności jednostki, w czym ordoliberalowie nawiązywali do myśli kanonistycznej³⁹.

A. Müller–Armack twierdził, że można zbudować wspólny ład społeczny w oparciu o pewne elementy Katolickiej Nauki Społecznej, ewangelickiej etyki społecznej, socjalizmu i liberalizmu. Ład ten nazywa *soziale Irenik*⁴⁰. Ideę tą rozwinął w latach 40. Ubiegłego wieku, nawiązując do socjologii religii Maxa Webera⁴¹, a w szczególności zaś do jego tezy o ścisłym związku pomiędzy historią religii i historią gospodarczą. Müller–Armack stał na stanowisku, że koncepcja pokoju społecznego (*soziale Irenik*) będzie pomocna w odnalezieniu właściwej drogi do ustanowienia ładu społecznego, poprzez pogodzenie światopoglądów odpowiadających wielości grup społecznych, a na gruncie gospodarczym pozwoli w pokojowy sposób rozwiązywać konflikty pojawiające się pomiędzy celami polityki gospodarczej⁴².

Podstawą prawidłowego funkcjonowania ładu gospodarczego jest dla ordoliberalów system konkurencyjny. Ich zdaniem można rozumowo wykazać konieczność jego zachowania w społeczeństwie. Jednak ład oparty na konkurencji nie urzeczywistni się samoistnie. Potrzeba czegoś więcej, niż tylko przestrzegania pewnych zasad prawa i pozostawienie jego rozwoju własnemu losowi. Eucken widział w tym zakresie potrzebę wspierania przez państwo wolnej konkurencji. Nie chodziło mu jednak o jej wymuszanie, ale o rozwijanie pewnych jej elementów istniejących w konkretnej rzeczywistości⁴³. Jego największym osiągnięciem było sformułowanie koncepcji ładu wolnokonkurencyjnego. Warunkiem jego urzeczywistnienia w praktyce była realizacja przez państwo w polityce gospodarczej siedmiu zasad konstytuujących i czterech regulujących. W skład zasad konstytuujących wchodziły: sprawny system cen konkurencji doskonałej, stabilizacja walutowa, zagwarantowanie dla wszystkich otwartości rynków, istnienie własności prywatnej, swoboda zawierania umów, materialna odpowiedzialność za skutki swoich działań i stabilna polityka gospodarcza. Natomiast zasady regulujące akcentowały konieczność kontroli i nadzoru monopoli przez państwo, prowadzenie polityki dochodowej, racjonalnego rachunku ekonomicznego i zapobieganie anormalnym zachowaniom podaży⁴⁴.

³⁹ Na temat rozumienia idei "ordo" przez W. Euckena pisał F. Böhm, *Die Idee des ORDO im Denken Walter Eucken*, „Ordo”, t. III, Helmut Küpper Verlag, Godesberg 1950, s. 26.

⁴⁰ A. Müller–Armack, *Soziale Marktwirtschaft...*, dz. cyt.

⁴¹ Zainteresowania Müllera–Armacka były dość szerokie i znacznie wykraczały poza ekonomię. Zajmował się on dodatkowo socjologią kultury, religii i gospodarki. Podczas studiów na Uniwersytecie Kolońskim zetknął się z takimi wybitnymi uczonymi, jak Max Weber, Max Scheller, Nicolai Hartmann, Hellmuthem Plessler czy Werner Sombart i Max Troeltsch, którzy zafascynowali go tymi dziedzinami, por. R. Kowitz, *Alfred Müller–Armack. Wirtschaftspolitik als Berufung. Zur Entstehungsgeschichte der Sozialen Marktwirtschaft und dem politischen Wirken des Hochschullehrers*, Köln 1998, s. 22.

⁴² Zob. K. Kamińska, *Ordoliberalizm i keynesizm – dwie sprzeczne koncepcje w polityce gospodarczej powojennych Niemiec*, praca doktorska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2014 (maszynopis niepublikowany), s. 26.

⁴³ Zob. W. Eucken, *Die Grundsätze...*, dz. cyt., s. 372–374.

⁴⁴ Tamże, s. 254–303.

Państwo w doktrynie ordoliberalnej jest twórcą i nośnikiem ładu gospodarczego, a nie jego sprawcą i sternikiem procesów gospodarczych. *Ład nie może być stworzony przez samą gospodarkę, on musi zostać wprowadzony przez państwo. Aby móc wypełnić to zadanie państwo musi dysponować regułą ogólną, która mu wskazuje, gdzie jest realizowana organizacja wolnej konkurencji, gdzie ograniczonej konkurencji, a gdzie jest państwowe kierowanie*⁴⁵. Według ordoliberalów człowiek jest niebezpieczny i dlatego potrzebuje władzy. Ta teza zaczerpnięta z konserwatywnych doświadczeń nie tylko wyraża się w ich uznaniu dla autorytetu państwa, ale również w koncepcji państwa prawa jest postrzegana jako lekarstwo na nadużywanie wolności przez ludzi⁴⁶.

Ordoliberalowie głosili konieczność stworzenia nowego liberalizmu – chrześcijańskiego i uporządkowanego. Odrzucali wiarę w „niewidzialną rękę rynku”, a także jego prawa, kierując swoją uwagę na możliwość porządkowania konkurencji i rynku poprzez system prawny. Rozwinęli w związku z tym pogląd, że ekonomia powinna wyjaśniać procesy gospodarcze i dostarczać rozwiązań praktycznych kwestii dnia codziennego. W tym celu ważne jest dla nich studiowanie otoczenia instytucjonalnego gospodarki⁴⁷.

Ogromna troska ordoliberalów o dobrobyt społeczny, równe szanse rozwoju obywateli świadczą o tym, że w centrum polityki społeczno-gospodarczej stoi człowiek i jego dobro. Każdy członek społeczeństwa posiada według nich niezbywalne prawa podstawowe, do których należy w szczególności prawo do godności i do rozwoju osobowości oraz, że członkowie społeczeństwa muszą z tego względu mieć możliwość własnego definiowania i urzeczywistniania swojego indywidualnego dobrobytu w obszarze utworzonych przez społeczeństwo ram prawnych i obyczajowych. Tak sformułowany cel, umożliwiający swobodny rozwój, samostanowienie i odpowiedzialność za siebie wymaga zorganizowania procesów kształtowania woli i podejmowania decyzji w dziedzinie gospodarczej, a więc rynkowego sterowania procesem gospodarczym. Jako, że uporządkowany rynek bazuje na wzajemnym uzgadnianiu indywidualnych planów gospodarczych, a koordynacja gospodarcza dokonywana jest przez podmioty ponoszące bezpośrednio na sobie konsekwencje działań, a na rynkach konkurencyjnych istnieje stosunek równouprawnienia, to ład gospodarki rynkowej zabezpiecza wysoki stopień samostanowienia i wolności⁴⁸.

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej realizowana przez L. Erharda w RFN po II wojnie światowej zawierała ponadto ideę szerokiego zakresu równości formalnych oraz równości materialnych szans konkurowania jednostek ludzkich na rynku i odpowiedzialności za posiadaną wolność. Oznaczało to,

⁴⁵ L. Miksch, *Wettbewerb als Aufgabe. Grundsätze einer Wettbewerbsordnung*, Helmut Küpper Verlag, Godesberg 1947, s. 28.

⁴⁶ Zob. R. Skarzyński, *Państwo i społeczna gospodarka rynkowa. Główne idee polityczne ordoliberalizmu*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1994, s. 123.

⁴⁷ Zob. W. Eucken, *Nationalökonomie wozu?*, Klett-Cotta, 5. Auflage, Stuttgart 2005, s. 55.

⁴⁸ Zob. K. Kamińska, *Ordoliberalizm i keynesizm...*, dz. cyt., s. 95.

że w miarę możliwości nikt nie powinien pozostawać poza rynkiem. Słabszym uczestnikom gry rynkowej państwo powinno stwarzać warunki, by uzyskali oni w społeczeństwie gospodarującym możliwie największy zakres wolności, równość materialnych szans konkurowania oraz warunki działania i rozwoju sprzyjające osiągnięciu tego celu⁴⁹.

4. PERSONALIZM EKONOMICZNY I SPOŁECZNA GOSPODARKA RYNKOWA – PODOBIENSTWA I RÓŻNICE

Jak wspomniano wcześniej, w literaturze pojawiają się postulaty nawołujące do zaadoptowania personalizmu ekonomicznego i jego zasad w procesie kształtowania polskiej odmiany społecznej gospodarki rynkowej. Podstawowe podobieństwa i różnice pomiędzy obu doktrynami prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Podstawowe podobieństwa i różnice pomiędzy personalizmem ekonomicznym a społeczną gospodarką rynkową

Podstawowe założenia, związki i poglądy	Personalizm ekonomiczny	Społeczna gospodarka rynkowa
Źródła filozoficzne	Tomizm, fenomenologia – ujmuje osobę w działaniu. Konsekwencją takiego podejścia jest uznanie, że podstawą społeczeństwa są wspólnoty (uczniowie E. Husserla: M. Scheler, R. Ingarden, D. von Hildebrandt, E. Stein, K. Wojtyła)	Arystotelizm, tomizm, fenomenologia w ujęciu E. Husserla – metoda abstrakcji izolującej
Eksponowane wartości	Wolność jednostki ludzkiej i prawo własności	Wolność, odpowiedzialność za siebie i społeczeństwo, sprawiedliwość, solidarność, dobrobyt
Cel prowadzonej polityki	Wolność obywateli i ich rozwój osobisty	Dobrobyt przez konkurencję
Perspektywa ujmowania zjawisk gospodarczych	Mikroekonomiczna	Makroekonomiczna
Wpływ na zachowanie jednostek	Istotną rolę odgrywają dobrowolne stowarzyszenia, instytucje kulturalne, edukacyjne, struktury społeczności lokalnych	Państwo przez normy i regulacje

⁴⁹ Zob. P. Pysz, *Komplementarność i synteza koncepcji polityki gospodarczej Waltera Euckena i Ludwiga Erharda*, [w:] E. Mączyńska, P. Pysz (red.), *Idee ordo i społeczna gospodarka rynkowa*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010, s. 82–83.

c.d. Tabela 1.

Podstawowe założenia, związki i poglądy	Personalizm ekonomiczny	Społeczna gospodarka rynkowa
Skuteczność działania mechanizmu rynkowego	Rynek powstaje spontanicznie, ale potrzebuje ograniczeń o charakterze moralnym	Ograniczona, rynek pozostawiony sam sobie wykazuje niezmienną tendencję do samozniszczenia poprzez uleganie procesowi monopolizacji. Konieczne są działania państwa zapobiegające tej destrukcyjnej skłonności
Funkcje państwa w polityce gospodarczej	Minimalna, ustalenie ram prawnych i instytucjonalnych; ograniczenie wielkości podatków, minimalna i roztropna polityka monetarna, zniesienie niepotrzebnych barier handlowych, nieefektywnych regulacji w zakresie bezpieczeństwa, skomplikowanej i niesprawiedliwej polityki zatrudnieniowej	Strażnik wolnokonkurencyjnego ładu, w pewnych określonych warunkach państwo pełni funkcję stabilizacyjną; w sytuacjach niekorzystnych zmian strukturalnych państwo podejmuje interwencje dostosowawcze; koncepcja państwa prawa jako lekarstwo na nadużywanie wolności przez ludzi.

Źródło: opracowanie własne.

Personalizm ekonomiczny i społeczna gospodarka rynkowa posiadają wspólne źródła filozoficzne – przede wszystkim filozofię chrześcijańską – tomizm oraz fenomenologię. Obie doktryny odwołują się do wizji człowieka inspirowanej tą filozofią. Wizja ta stanowi centralny punkt odniesienia w rozważaniu społeczno-ekonomicznych aspektów ludzkiego życia.

Wśród eksponowanych wartości w personalizmie ekonomicznym dominuje wolność jednostki ludzkiej i prawo własności. Społeczna gospodarka rynkowa odwołuje się do tych samych wartości, a ponadto wskazuje na konieczność odpowiedzialności obywatela za siebie i społeczeństwo oraz postawy solidarności. Poprzez stwarzanie obywatelom szans do rozwoju i dobrobytu, dzięki uczestnictwu w konkurencji, realizacja zasad tej doktryny może przyczynić się równocześnie do urzeczywistnienia zasad personalizmu ekonomicznego w zakresie respektowania chociażby godności ludzkiej człowieka i jego prawa do rozwoju osobistego⁵⁰.

Zasadniczą różnicą pomiędzy obiema doktrynami jest perspektywa ujmowania zjawisk gospodarczych i rola państwa w gospodarce. Personalizm ekonomiczny nie posiada jeszcze dobrze wypracowanej teorii ekonomicznej. Można potraktować go jako postulat spojrzenia na procesy gospodarcze w kategoriach moralnych, w którym dominuje ujęcie mikroekonomiczne. Wpływ na zachowanie jednostek mają dobrowolne stowarzyszenia, instytucje kulturalne, edukacyjne oraz struktury

⁵⁰ Zob. D. Melé, M. Schlag (red.), *Humanism in Economics and Business. Perspectives of the Catholic Social Tradition*, Issues in Business Ethics 43, Springer Science+Business Media, Dordrecht 2015, s. 70.

społeczności lokalnych. Rynek powstaje spontanicznie, ale ponieważ uwidaczniają się na nim słabości i wady jego uczestników, to potrzebuje on ograniczeń o charakterze moralnym. Funkcja państwa w podejściu personalistycznym jest ograniczona do minimum i polega na ustaleniu przez państwo ram prawnych i instytucjonalnych, ograniczeniu wielkości podatków, minimalnej i roztropnej polityce monetarnej, zniesieniu niepotrzebnych barier handlowych, a także likwidacji nieefektywnych regulacji w zakresie bezpieczeństwa i niesprawiedliwej polityki zatrudnieniowej.

W doktrynie społecznej gospodarki rynkowej natomiast na gospodarkę patrzymy z perspektywy makroekonomicznej. Rynek pozostawiony sam sobie wykazuje, w rozumieniu jej zwolenników, niezmienną tendencję do samozniszczenia poprzez uleganie procesowi monopolizacji. Konieczne są zatem działania państwa zapobiegające tej destrukcyjnej skłonności. Poprzez normy i regulacje państwo może wywierać wpływ na obywateli. Jego rola w gospodarce to przede wszystkim rola strażnika wolnokonkurencyjnego ładu. W pewnych określonych warunkach pełni też ono funkcję stabilizacyjną, a w sytuacjach niekorzystnych zmian strukturalnych podejmuje ono interwencje dostosowawcze. Zwolennicy tej doktryny preferują koncepcję państwa prawa jako lekarstwo na nadużywanie wolności przez ludzi.

5. PODSUMOWANIE

Próbując ocenić możliwość zastosowania zasad personalizmu ekonomicznego Gronbacher'a do tworzenia polskiej odmiany społecznej gospodarki rynkowej, należałoby przede wszystkim zastanowić się nad kwestią jego praktycznej aplikacji w życiu gospodarczym. Współcześnie trudno sobie wyobrazić gospodarkę maksymalnie pozostawioną sobie samej, z minimalnym oddziaływaniem państwa, jak sugeruje to Gronbacher. Preferowana przez niego ekonomia wolnorynkowa w wersji szkoły austriackiej i jej spojrzenie na rolę państwa w gospodarce różni się dość znacznie od zaleceń doktryny społecznej gospodarki rynkowej. Podczas, gdy społeczna gospodarka rynkowa dąży do umożliwienia każdemu obywatelowi dostępu do rynku i osiągnięcia dobrobytu przez udział w konkurencji, podejście austriackie jest odmienne. Ograniczona tutaj do minimum rola państwa będzie prawdopodobnie sprzyjać pogłębianiu się różnic pomiędzy poziomem zamożności obywateli, a także przyczyniać się do wzmacniania procesów monopolizacji i działalności grup interesów w gospodarce. W tym kontekście łączenie obu doktryn może stanowić czynnik osłabiający ład wolnokonkurencyjny. Niezbędne wydaje się w związku z tym dalsze rozwijanie fundamentów personalizmu ekonomicznego od strony teorii ekonomii tak, by jego zalecenia w zakresie polityki gospodarczej odpowiadały wymogom współczesnej gospodarki.

Realizacja zasad społecznej gospodarki rynkowej może zatem przyczynić się równocześnie do urzeczywistnienia zasad personalizmu ekonomicznego w zakresie respektowania chociażby godności ludzkiej i prawa do rozwoju osobistego, ale nie odwrotnie.

Personalizm ekonomiczny, pomimo swoich słabości, może jednak odegrać pozytywną rolę w kształtowaniu społeczeństwa i jego systemu wartości, tak ważnych dla społecznej gospodarki rynkowej, poprzez działalność instytucji kulturalnych, moralnych i edukacyjnych czy struktur społeczności lokalnych.

BIBLIOGRAFIA

- Blaug M., *Metodologia ekonomii*, PWN, Warszawa 1995.
- Blumenberg-Lampe Ch., *Der Weg in die Soziale Marktwirtschaft*, Klett-Cotta, Stuttgart 1986.
- Böhm F., *Die Idee des ORDO im Denken Walter Eucken*, „Ordo”, t. III, Helmut Küpper Verlag, Godesberg 1950.
- Eucken W., *Die Grundlagen der Nationalökonomie*, 9. Auflage, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg-New York-London-Paris-Tokyo-Hong Kong 1989.
- Eucken W., *Die Grundsätze der Wirtschaftspolitik*, Mohr Siebeck, Tübingen 2004.
- Eucken W., *Nationalökonomie wozu?*, Klett-Cota, 5. Auflage, Stuttgart 2005.
- Grassl W., *Ekonomia obywatelska*, „Pressje. Teka XXIX Klubu Jagiellońskiego”, Kraków 2012.
- Gronbacher G.M.A., *Personalizm ekonomiczny*, Instytut Liberalno-Konserwatywny, Lublin 1999.
- Gronbacher G.M.A., *The need for economic personalism*, „The Journal of Market & Morality”, no. 1/ 1998.
- Kamińska K., *Etyka w ekonomii a globalny kryzys gospodarczy*, „Equilibrium” 2010 nr 1 (4).
- Kamińska K., *Ordoliberalizm i keynesizm – dwie sprzeczne koncepcje w polityce gospodarczej powojennych Niemiec*, praca doktorska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2014 (maszynopis niepublikowany).
- Kędzierski M., *Ekonomia trynitarna*, „Pressje. Teka XXIX Klubu Jagiellońskiego”, Kraków 2012.
- Kowitz R., *Alfred Müller-Armack. Wirtschaftspolitik als Berufung. Zur Entstehungsgeschichte der Sozialen Marktwirtschaft und dem politischen Wirken des Hochschullehrers*, Köln 1998.
- Lampert H., *Porządek gospodarczy i społeczny w RFN*, „Kontrast” Wydawnictwo Fundacji Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1993.
- Mączyńska E., Pysz P. (red.), *Idee ordo i społeczna gospodarka rynkowa*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Melé D., Schlag M. (red.), *Humanism in Economics and Business. Perspectives of the Catholic Social Tradition*, Issues in Business Ethics 43, Springer Science+Business Media, Dordrecht 2015.
- Miksch L., *Wettbewerb als Aufgabe. Grundsätze einer Wettbewerbsordnung*, Helmut Küpper Verlag, Godesberg 1947.
- Mises von Ludwig, *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007.
- Müller-Armack A., *Soziale Marktwirtschaft*, [w:] Handwörterbuch der Sozialwissenschaften, T. IX, Fischer Verlag, Stuttgart- Göttingen 1956.

- Pysz P., *Komplementarność i synteza koncepcji polityki gospodarczej Waltera Euckena i Ludwiga Erharda*, [w:] Mączyńska E., Pysz P. (red.), *Idee ordo i społeczna gospodarka rynkowa*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Pysz P., *Spoleczna gospodarka rynkowa. Ordoliberalna koncepcja polityki gospodarczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Urgacz P., *Personalizm ekonomiczny i jego zasady w ujęciu G.M.A. Gronbachera*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2008, vol. 11 nr 1.
- Wawro J., *Spoleczna gospodarka rynkowa – recepta na kryzys*, Wydawnictwo „Gallicea”, Jarosław-Rzeszów 2012.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982.
- Skarżyński R., *Państwo i społeczna gospodarka rynkowa. Główne idee polityczne ordoliberalizmu*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 1994.
- Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 310, Tom 47, 16 grudnia 2004.
- Zabielski J., *Personalizm jako imperatyw wartościowania człowieka*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2014, tom XIII/1.

ECONOMIC PERSONALISM AND SOCIAL MARKET ECONOMY – COMPARATIVE STUDY

Summary: The social market economy constitutes the base of the economic system of the Republic of Poland, as well as the foundation of the order of the European Union. This results in the need to develop on the basis of the theoretical shape of the model so that it is adapted to the economic realities of both Polish and European. In the literature there are proposals indicating the legitimacy of the use for this purpose on the basis of assumptions of Polish economic personalism. The article concerns the comparison of theoretically both doctrines and attempt to answer the question about the possibility of using them on the basis of economic policy. A method of the economic comparative study was used for analysis.

Common area of both doctrines is the vision of man inspired by Christian philosophy. It is a central point of reference in considering the socio-economic aspects of human life. The concept of the social market economy in their foundation creates favorable conditions for human development, and thus can contribute to the objectives of economic personalism. An important question, however, remains to develop the foundations of economic personalism from the economic theory so that its recommendations for the economic policies meet the requirements of the contemporary economy.

Key words: ordoliberalism, social market economy, economic personalism, catholic social teaching, the Austrian school of economics.

*Dr Katarzyna Kamińska
Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości
ul. Rybaki 57
87-100 Toruń
kkam@mat.umk.pl.*